

Designing and Evaluating the Impact of Family-Based Psychological Intervention on Strengthening the Marriage Appeals in Parents and Their Daughter's Spiritual Vitality, Educational Performance, and Attitude Toward Marriage

Afroz GA¹, Lavasani MGh², *Sotoudeh R³

Author Address

1. Distinguished Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran;

2. Associate Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran;

3. PhD Student in Educational Psychology, Kish International Campus, University of Tehran, Kish, Iran.

*Corresponding Author E-mail: kazieh_so@yahoo.com

Received: 2022 September 10; Accepted: 2022 November 20

Abstract

Background & objectives: Parents are the first role models for children. Thus, paying attention to family institution is essential. This research aims to design and evaluate the impact of family-based psychological intervention on strengthening the appeals of marriage in parents and their daughter's spiritual vitality, educational performance, and attitude toward marriage.

Methods: The current research was quasi-experimental, employing a pretest-posttest and follow-up design. The study's statistical population included all secondary school female students and their parents living in Tehran City, Iran, during the 2021–2022 academic year. Five girl high schools of education districts 1, 2, 5, 9, 18 of Tehran were randomly selected. From the students of these schools, 60 eligible students (who scored less than 120 on the educational performance scale and less than 150 on the spiritual vitality scale) were randomly selected as the research samples. Parents of 30 students in the experimental group were taught a family-based psychological program. The program was delivered in ten 120-minute sessions. The control group did not undergo any intervention. A follow-up test was performed one month after the posttest to assess the stability of the intervention. The study tools used in this research were the Afroz Marital Satisfaction Scale (2010), the Afroz Spiritual Vitality Scale (2016), the Rosen and Brateen Marital Attitude Scale (1998), and the Educational Performance Pham-Taylor test (1999). Data analysis was performed using descriptive statistics (mean, standard deviation, frequency, and percentage) and inferential statistics (analysis of variance with repeated measures and Bonferroni post hoc test) in SPSS software version 22. The significance level for all tests was set at $p \leq 0.05$.

Results: The analysis of variance of all variables (marital satisfaction, educational performance, spiritual vitality, and attitude toward marriage) was significant for intragroup (time) ($p < 0.001$) and intergroup ($p = 0.042$) factors. Thus, for variables of marital satisfaction, educational performance, spiritual vitality, and attitude toward marriage, there was a significant difference between the experimental and control groups during the research stages, indicating the effect of the intervention. The results showed that the mean marital satisfaction score in the experimental group in the posttest was more than in the pretest ($p < 0.001$). Also, marital satisfaction in the follow-up stage significantly differed from the pretest ($p < 0.001$). There was no significant difference between the posttest and follow-up ($p = 0.463$). The mean score of the attitude toward marriage in the experimental group in the posttest was more than that in the pretest ($p < 0.001$). Also, the attitude toward marriage in the follow-up stage significantly differed from the pretest ($p < 0.001$). There was no significant difference between the posttest and follow-up ($p = 0.597$). Results indicated that the mean score of spiritual vitality in the experimental group in the posttest was more than in the pretest ($p < 0.001$). Also, spiritual vitality in the follow-up stage was significantly different from the pretest ($p < 0.001$). There was no significant difference between the posttest and follow-up ($p = 0.198$). Also, the mean educational performance score in the posttest experimental group was more than that in the pretest ($p < 0.001$). In addition, educational performance in the follow-up stage was significantly different from the pretest ($p < 0.001$). There was no significant difference between the posttest and follow-up ($p = 0.560$), indicating the stable effect of teaching a family-based psychological program in the follow-up stage on the mentioned variables.

Conclusion: Based on the study findings, family-based psychological intervention effectively improves marriage appeal in parents and their daughter's spiritual vitality, educational performance, and attitude toward marriage.

Keywords: Marital satisfaction, Spiritual vitality, Educational performance, Attitude toward marriage.

طراحی و ارزیابی اثربخشی مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور بر تقویت جاذبه‌های زوجیت در والدین، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی و نگرش به ازدواج در فرزندان دختر

غلامعلی افروز^۱، مسعود غلامعلی لواسانی^۲، *راضیه ستوده^۳

توضیحات نویسندگان

۱. استادمناز دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛

۲. دانشیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛

۳. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، پردیس بین‌المللی کیش، دانشگاه تهران، کیش، ایران.

*رایانامه نویسنده مسئول: Razieh_so@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۹ شهریور ۱۴۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۲۹ آبان ۱۴۰۱

چکیده

زمینه و هدف: والدین نخستین مربیان و الگوی فرزندان هستند؛ از این رو توجه به نهاد خانواده دارای اهمیت است. پژوهش حاضر باهدف طراحی و ارزیابی اثربخشی مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور بر تقویت جاذبه‌های زوجیت در والدین، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی و نگرش به ازدواج در فرزندان دختر انجام شد.

روش بررسی: روش پژوهش، نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون و پیگیری همراه با گروه گواه بود. جامعه آماری را تمامی دانش‌آموزان دختر و والدین آن‌ها (پدر و مادر هر دو) در پایه‌های دهم و یازدهم و دوازدهم در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ تشکیل دادند. شصت دانش‌آموز واجد شرایط از پنج مدرسه در مناطق یک، دو، پنج، نه و هجده شهر تهران، به‌روش نمونه‌گیری تصادفی وارد مطالعه شدند. در گروه آزمایش به والدین (پدر و مادر هر دو) سی نفر از دانش‌آموزان برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور آموزش داده شد. والدین سی نفر دیگر در گروه گواه آموزشی دریافت نکردند. ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها، مقیاس رضایت‌مندی زوجیت افروز (افروز، ۱۳۸۹)، مقیاس نشاط معنوی افروز (افروز، ۱۳۹۵)، مقیاس عملکرد تحصیلی فام و تیلور (فام و تیلور، ۱۹۹۹) و مقیاس نگرش به ازدواج روزن و براتن (براتن و روزن، ۱۹۹۸) بود. تحلیل داده‌ها با روش تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی با سطح معناداری ۰/۰۵ انجام شد.

یافته‌ها: براساس نتایج، در گروه آزمایش تأثیر مداخله بر نمرات رضامندی زوجیت والدین، نگرش به ازدواج، نشاط معنوی و عملکرد تحصیلی فرزندان معنادار بود ($p < 0/001$). در گروه آزمایش، بین مراحل پیش‌آزمون با پس‌آزمون و پیگیری در متغیرهای مذکور تفاوت معنادار مشاهده شد ($p < 0/001$). همچنین بین مراحل پس‌آزمون و پیگیری تفاوت معنادار وجود نداشت که حاکی از ماندگاری مداخله در مرحله پیگیری بود.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های مطالعه، آموزش برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر بهبود رضامندی زوجیت والدین، عملکرد تحصیلی، نشاط معنوی و نگرش فرزندان به ازدواج مؤثر است.

کلیدواژه‌ها: رضایت‌مندی زوجیت، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی، نگرش به ازدواج.

بین‌زوجی و فردی آن‌ها دارد؛ ازطرفی کیفیت روابط زناشویی و صمیمیت زناشویی^۵ از سازه‌های مهم زندگی زناشویی است و تأثیرات زیادی بر روابط زوجین می‌گذارد (۱). در واقع، یک قاعده زن و شوهری وجود دارد که محور خانواده است و پژوهش‌ها نشان داد، اگر این قاعده زن و شوهری دچار ضعف شود، تمامی زیربخش‌های خانواده نیز ضعیف خواهد شد (۹)؛ لذا کارکردن بر این امر و ایجاد جاذبه‌های زناشویی با استفاده از راهکارهای روان‌شناختی، امری مهم و ضروری تلقی می‌شود و کارکردن بر آن سبب آرامش زوجین و تمامی اعضای خانواده خواهد شد.

برای اهمیت و ضرورت پژوهش می‌توان چند تبیین مطرح کرد: نخست اینکه براساس آنچه بیان شد، متغیرهای پژوهش از اهمیت زیادی برخوردار هستند. خانواده اولین و اساسی‌ترین نهاد اجتماعی است که افراد هر جامعه نخست در بستر آن رشد می‌کنند و بازیگران نقش اول آن زوجین هستند؛ از این رو رابطه آن‌ها مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده حفظ خانواده و دوام ازدواج است. ازطرف دیگر والدین نخستین مربیان و الگو برای فرزندان هستند که کیفیت رابطه آن‌ها بر جو خانواده و سلامت و عملکرد فرزندان در حیطه‌های مختلف تأثیر می‌گذارد؛ لذا این پژوهش از جنبه نظری و نیز از جنبه کاربردی اهمیت داشت. یافته‌های حاصل می‌تواند برای شناسایی و درک بهتر از عوامل تأثیرگذار بر رضامندی زوجین کمک‌کننده باشد و نهاد خانواده را به جایگاه متعالی خود هدایت کند و زمینه‌های جدید را برای تحقیق درباره مشکلات زناشویی و فرزندان به‌منظور استفاده محققان و خانواده‌درمانگران فراهم آورد.

ازطرف دیگر باوجود غنی بودن تحقیقات در زمینه آموزش مهارت‌ها به زوجین، تنها تعداد محدودی از آن‌ها به ارزیابی اثربخشی آموزش مهارت‌ها به زوجین بر عملکرد تحصیلی و نگرش فرزندان به ازدواج پرداخته‌اند. علاوه بر این متغیر نشاط معنوی به‌تازگی توسط افروز در سال ۱۳۹۵ مفهوم‌پردازی شد و حوزه‌ای جدید برای پژوهش بود. با بررسی پیشینه تحقیق، مطالعه‌ای در زمینه ارتباط رضامندی زوجین با نشاط معنوی فرزندان انجام نشده است؛ بنابراین لازم است برای پرکردن این خلأ، پژوهش‌هایی در این حوزه صورت گیرد؛ براین اساس هدف از پژوهش حاضر طراحی و ارزیابی اثربخشی مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور بر تقویت جاذبه‌های زوجیت در والدین، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی و نگرش به ازدواج در فرزندان دختر بود.

۲ روش‌بررسی

این پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون همراه با گروه گواه و مرحله پیگیری بود. جامعه آماری پژوهش را تمامی دانش‌آموزان دختر و والدین آن‌ها (پدر و مادر) در پایه‌های دهم و یازدهم و دوازدهم در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در شهر تهران تشکیل دادند. در این پژوهش از بین مدارس دخترانه مقطع متوسطه

ازدواج، واحدی بنیادین اجتماعی و نشان‌دهنده‌نمایی کلی از ساختارها و سازمان‌های اجتماعی در هر فرهنگی است (۱). شاکله اصلی شخصیت انسان در کانون خانواده شکل می‌گیرد. خانواده بر دو رکن اساسی زن و مرد یعنی زوجین بنا می‌شود و فرزندان، اگر باشند، مهمانان این خانواده خواهند بود تا با مشاهدات مستقیم و غیرمستقیم تعامل آرامش‌آفرین پدر و مادر خود در کانون پرتراوت خانواده، راه و رسم و آیین زوجیت و زندگی را به‌نیکی بیاموزند (۲). جو عاطفی و محیط خانواده می‌تواند تأثیر بسزایی بر رشد ویژگی‌های رفتاری فرزندان داشته باشد (۳).

عملکرد تحصیلی^۱ دانش‌آموز متأثر از عوامل مختلف شناختی و هیجانی و انگیزشی است. عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های ارزیابی کیفیت آموزشی در نظام‌های آموزشی به‌شمار می‌رود؛ بنابراین بررسی عوامل تأثیرگذار، از موضوعات تحقیقاتی بسیار اساسی در نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی است (۴). تجارب خانوادگی تأثیر عمده‌ای بر تکامل فرد در طول دوره نوجوانی و بعد از آن دارد و ارتباطات خانوادگی، سایر جنبه‌های زندگی نوجوان از جمله موفقیت و پیشرفت تحصیلی او را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۵). به‌دلیل محوری بودن خلق و خوی مثبت، نشاط معنوی^۲ را یکی از شاخص‌های کلیدی بهزیستی می‌دانند که تأثیرات مثبت زیادی بر کاهش استرس و افسردگی، آسفتگی روانی، بهبود وضعیت سلامت، تاب‌آوری روانی و موفقیت در محیط کار دارد (۳). یکی از راهکارهای ارتقای بهداشت روانی خانواده ایجاد نشاط معنوی است که بر حالات روحی و روانی نوجوانان تأثیر بسزایی می‌گذارد (۶). عوامل مختلفی مانند عوامل جمعیت‌شناختی، فردی، دانشگاهی، محیطی و خانوادگی، در ایجاد نشاط معنوی مؤثر است؛ در این راستا برای ایجاد نشاط معنوی نیاز به تلاش خانواده‌ها برای آموزش و تقویت باورهای دینی و الگوی فرزندان است (۷).

نگرش فرد به ازدواج^۳ بیانگر شیوه فکر و احساس او به ازدواج است که امکان دارد در طول عمر تغییر کند. در پژوهش آشته و کرمی مشخص شد، مؤلفه‌های ویژگی‌های شخصیتی^۴ و سبک‌های دلبستگی^۵ و جو خانوادگی^۶ توانایی پیش‌بینی نگرش به ازدواج را دارند (۸). بسیاری از یادگیری‌های افراد با الگوبرداری و مشاهده رفتار دیگران صورت می‌گیرد و نتیجه رفتارهای دیگران است. افراد در فرایند جامعه‌پذیری، نگرش‌ها و رفتارها را ابتدا با مشاهده اعضای خانواده و الگوگیری از آن‌ها و سپس با مشاهده و الگوگیری از دیگر افراد مهم می‌آموزند (۹).

رضایت زناشویی^۷ به میزان تطابق میان خواسته‌های فرد از موقعیت کنونی زندگی زناشویی خود و تجربه‌هایش از زندگی کنونی او، اشاره دارد. هرچه این فاصله کمتر باشد، فرد بیشتر احساس رضایت‌مندی می‌کند (۱۰). خانواده از نهادها و ارکان اجتماعی بسیار مهم است و رضایت زناشویی و کیفیت زندگی زوجین، تأثیر بسزایی بر تعاملات

5. Attachment styles

6. Family environment

7. Marital satisfaction

8. Marital intimacy

1. Educational performance

2. Spiritual vitality

3. Attitude toward marriage

4. Personality traits

پس از آن، آزمون پیگیری به شکل حضوری از دانش‌آموزان و والدین آنها (پدر و مادر هر دو) گرفته شد.

افروز و همکاران الگویی برای رضامندی زوجین در بستر فرهنگ اسلامی ایرانی ارائه کردند. مؤلفه‌های رضامندی زوجین در این الگو شامل مطلوب‌اندیشی همسران، رابطه جنسی، مدیریت رفتاری، رفتارهای ارتباطی و اجتماعی، روش حل مسئله، امور مالی، احساس و رفتار مذهبی، روش فرزندپروری، اوقات فراغت و تعامل احساسی (کلامی و بصری) است (۱۱). برنامه مداخله به‌کاررفته در این پژوهش براساس رویکرد شناختی رفتاری، در نظر گرفته شد. مفاد جلسه‌های آموزشی با بهره‌گیری از الگوی رضامندی زوجین افروز و منابع علمی مرتبط با موضوع پژوهش بود (۱۲، ۱۳). خلاصه جلسات مدل تدوین شده در جدول ۱ ارائه شده است.

به منظور احراز روایی محتوایی برنامه، یک نسخه از آن به همراه بازبینی (چک‌لیست) تهیه شده با هدف بررسی تناسب نظری و مصداق‌های رفتاری برنامه، در اختیار ده نفر از متخصصان روان‌شناختی قرار گرفت تا میزان تناسب هر یک از جلسات برنامه آموزشی را تعیین کنند. آنها میزان تناسب جلسات برنامه آموزشی را در مقیاس اندازه‌گیری طیف لیکرت (از کمترین تناسب با هدف‌های برنامه = ۱ تا بیشترین تناسب با هدف‌های برنامه = ۵) مشخص کردند. میانگین نمرات داوران به کل بسته از ۷/۴ تا ۹/۳ بود؛ لذا می‌توان روایی محتوایی برنامه مداخله را در حد مناسب توصیف کرد.

دوم در مناطق یک، دو، پنج، نه و هجده شهر تهران، پنج مدرسه به‌طور تصادفی انتخاب شد. سپس توزیع مقیاس عملکرد تحصیلی فام و تیلور^۱ (فام و تیلور، ۱۹۹۹) و مقیاس نشاط معنوی افروز^۲ (افروز، ۱۳۹۵)، بین دانش‌آموزان پایه‌های دهم و یازدهم و دوازدهم مدارس منتخب صورت گرفت. از میان این دانش‌آموزان شصت نفر واجد شرایط به‌همراه والدین (پدر و مادر هر دو) به‌طور تصادفی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. از معیارهای ورود به پژوهش عبارت بود از: زندگی در خانواده‌ای با والدین (پدر و مادر هر دو در قید حیات بودند)؛ کسب نمره کمتر از ۱۲۰ در پرسش‌نامه عملکرد فام و تیلور (فام و تیلور، ۱۹۹۹)؛ کسب نمره کمتر از ۱۵۰ در مقیاس نشاط معنوی افروز (افروز، ۱۳۹۵). ابتدا والدین مقیاس رضایت‌مندی زوجیت افروز^۳ (افروز، ۱۳۸۹) و دانش‌آموزان مقیاس نگرش به ازدواج روزن و براتن^۴ (براتن و روزن، ۱۹۹۸) را به‌منظور مقایسه‌های بعدی تکمیل کردند. والدین (پدر و مادر هر دو) سی نفر از دانش‌آموزان در گروه آزمایش طی ده جلسه، آموزش برنامه مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور را دریافت کردند. برای والدین سی نفر دیگر در گروه گواه هیچ‌گونه آموزشی ارائه نشد. به دلیل محدودیت‌های ناشی از بیماری کووید-۱۹، مدل مداخله شامل ده جلسه بود که جلسه اول به‌صورت حضوری (به دلیل برگزاری پیش‌آزمون) و نهم^۵ جلسه به‌صورت مجازی، هر جلسه به مدت ۱۲۰ دقیقه از طریق برنامه وینار (هفته‌ای دو جلسه) برای گروه آزمایش ارائه شد. در انتهای برنامه آموزشی، پس‌آزمون و چهار هفته

جدول ۱. خلاصه جلسات مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور

جلسه	خلاصه محتوای هر جلسه آموزشی
اول	آشنایی و معارفه، آشنایی با مدل شناختی رفتاری، هدف‌گذاری گروهی، صحبت درباره ضرورت آموزش و توافق روی قوانین و هنجارهای گروه، اجرای پیش‌آزمون‌ها و اخذ رضایت آگاهانه
دوم	تبیین رفتار همسر و تشخیص خطاهای شناختی
سوم	فرض‌ها و معیارها، شناسایی باورها و انتظارات غیرواقع‌بینانه، بررسی الگوهای اسنادی، نشان‌دادن تأثیر باورهای مخرب بر احساسات و رفتارها
چهارم	آموزش و تعریف مهارت‌های ارتباط مؤثر، تمرین گوش‌دادن فعال، تماس چشمی و برقراری ارتباط صحیح، آموزش نحوه استفاده از تکنیک‌های ارتباط مؤثر در شرایط مختلف زندگی
پنجم	آموزش مهارت جرئت‌مندی
ششم	آموزش و تعریف مهارت‌های حل مسئله و تصمیم‌گیری، تمرین مهارت‌های مرتبط با حل مسئله، آموزش نحوه استفاده از مهارت حل مسئله در شرایط مختلف زندگی
هفتم	مهارت حل تعارض، تعریف مفهومی تعارض، درک طبیعی بودن وجود تعارض بین زوجین، شیوه صحیح حل تعارض
هشتم	آموزش و تعریف مهارت‌های مقابله با خشم، تمرین راهکارهای مهار خشم، آموزش نحوه استفاده از راهکارهای مهار خشم در شرایط مختلف زندگی
نهم	تعریف صمیمیت و ابعاد آن، آموزش چگونگی برقراری صمیمیت
دهم	ارزیابی سبک فرزندپروری (انواع سبک فرزندپروری، نحوه ارتباط مؤثر با فرزندان، آموزش مدیریت رفتارهای نامطلوب به فرزندان)

همکاران تهیه شد. این مقیاس ۱۱۰ سؤال دارد که مطابق فرهنگ ایران تدوین شده است. این مقیاس ده خرده‌مقیاس دارد. نمره‌گذاری آن در طیف لیکرت انجام می‌شود و براساس این روش هر یک از گزینه‌های کاملاً مخالفم، مخالفم، موافقم، نظری ندارم و کاملاً موافقم به ترتیب نمرات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ را به‌خود اختصاص می‌دهد. آزمودنی نمراتی

ابزارهای سنجش استفاده شده در این پژوهش برای سنجش رضایت‌مندی زوجیت والدین، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی و نگرش به ازدواج دختران، به شرح زیر بود.

– مقیاس رضایت‌مندی زوجیت افروز (افروز و همکاران، ۱۳۸۹): مقیاس رضایت‌مندی زوجیت افروز در سال ۱۳۸۹ توسط افروز و

3. Afroz Marital Satisfaction Scale

4. Rosen and Brateen marital attitude scale

1. Educational Performance Pham-Taylor Test

2. Afroz Spiritual Vitality Scale

بین ۱۱۰ تا ۵۵۰ کسب می‌کند. بیشتر بودن نمره در این ابزار نشانه سطح رضایت‌مندی بیشتر و کمتر بودن آن نشانه میزان رضایت کمتر است (۳). محبی و همکاران ویژگی‌های روان‌سنجی آن را در سال ۱۳۹۵ بررسی کردند. پایایی مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۹ گزارش شد. همچنین روایی ملاکی آن با مقیاس رضایت زناشویی انریچ ۰/۴۴ به‌دست آمد (۱۱). در پژوهش حاضر این مقیاس برای سنجش رضایت‌مندی زوجیت توسط والدین تکمیل شد.

- مقیاس نشاط معنوی افروز (افروز و همکاران، ۱۳۹۵): مقیاس نشاط معنوی در سال ۱۳۹۵ توسط افروز و همکاران تهیه شد. این مقیاس شامل شصت پرسش و دارای دو خرده‌مقیاس باورها (نقطه برش=۲۰) و احساس و رفتار (نقطه برش=۴۰) است. نقطه برش نمرات کل معادل ۶۰ است. پاسخ‌ها به‌شکل چهارگزینه‌ای است که به‌صورت کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۴ نمره‌گذاری می‌شود. آزمودنی نمراتی بین ۶۰ تا ۲۴۰ کسب می‌کند. نمرات بیشتر حاکی از نشاط معنوی بیشتر است (۳). در پژوهش دهداری و همکاران، برای تعیین روایی، همبستگی نمره کل با تک‌تک سؤال‌های تشکیل‌دهنده مقیاس در دامنه ۰/۴۵ تا ۰/۸۳۳ بود. همچنین روایی محتوایی پرسش‌نامه با استفاده از نظر اساتید به‌تأیید رسید. در محاسبه پایایی، مقدار آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به‌دست آمد (۱۴). در پژوهش حاضر این مقیاس برای سنجش نشاط معنوی توسط دانش‌آموزان تکمیل شد.

- مقیاس عملکرد تحصیلی فام و تیلور (فام و تیلور، ۱۹۹۹): این مقیاس ۴۸ سؤالی توسط فام و تیلور در سال ۱۹۹۹ ساخته شد (۱۵). مقیاس مذکور به ارزیابی عملکرد تحصیلی در حوزه‌های مختلف خودکارآمدی (سؤالات ۲۹ تا ۳۶)، تأثیرات هیجانی (سؤالات ۱ تا ۱۲)، برنامه‌ریزی (سؤالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۴۰، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۸)، فقدان مهارت‌های (سؤالات ۵، ۶، ۳۷، ۳۸) و انگیزش (سؤالات ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۷) روی طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (هیچ=۱ تا خیلی زیاد=۵) می‌پردازد. دامنه نمرات بین صفر تا ۲۴۰ است. نمرات بیشتر، عملکرد تحصیلی بهتر را نشان می‌دهد. برای به‌دست‌آوردن امتیاز مربوط به هر بُعد، امتیازات تک‌تک سؤالات مربوط به آن بُعد باهم جمع می‌شود؛ براین‌اساس نمره کمتر از ۵۳ نشان‌دهنده خودکارآمدی ضعیف و نمره بیشتر از ۸۵ نشان‌دهنده خودکارآمدی قوی است. نمره کمتر از ۲۸ بیانگر تأثیرات هیجانی ضعیف و نمره بیشتر از ۵۳ بیانگر تأثیرات هیجانی قوی است. نمره کمتر از ۱۱، برنامه‌ریزی ضعیف و نمره بیشتر از ۲۳، برنامه‌ریزی قوی را نشان می‌دهد. نمره کمتر از ۶ بیانگر کنترل پیامد ضعیف و نمره بیشتر از ۱۳ بیانگر کنترل پیامد قوی است. نمره کمتر از ۱۴ نشان‌دهنده انگیزش ضعیف و نمره بیشتر از ۲۴ نشان‌دهنده انگیزش قوی است. نمره کمتر از ۱۲۰، عملکرد تحصیلی ضعیف و نمره بیشتر از ۱۷۵، عملکرد تحصیلی قوی و نمره بین ۱۲۱ تا ۱۷۴، عملکرد تحصیلی متوسط را مشخص می‌کند (۱۶). فام و تیلور (۱۹۹۹) روایی محتوایی مقیاس را تأیید کردند و پایایی را به‌روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به‌دست آوردند (۱۵). در پژوهش پورطاهری و همکاران روایی پرسش‌نامه از طریق محاسبه همبستگی نمره هر سؤال با نمره خرده‌مقیاس مربوط به آن و نیز همبستگی

مؤلفه‌ها با نمره کل بررسی شد. دامنه ضرایب همبستگی برای مؤلفه خودکارآمدی ۰/۶۶ تا ۰/۷۸، مؤلفه برنامه‌ریزی ۰/۳۸ تا ۰/۶۹، مؤلفه تأثیرات هیجانی ۰/۶۹ تا ۰/۸۳، مؤلفه انگیزش ۰/۳۶ تا ۰/۶۵ و مؤلفه فقدان کنترل پیامد ۰/۶۰ تا ۰/۶۵ به‌دست آمد. ضرایب همبستگی مؤلفه‌ها با نمره کل برای خودکارآمدی، برنامه‌ریزی، تأثیرات هیجانی، انگیزش و فقدان کنترل پیامد به‌ترتیب برابر با ۰/۷۵، ۰/۷۷، ۰/۵۸، ۰/۶۶، ۰/۵۶ بود. در محاسبه پایایی، ضرایب آلفای کرونباخ برای ابعاد خودکارآمدی، برنامه‌ریزی، تأثیرات هیجانی، فقدان کنترل پیامد و انگیزش به‌ترتیب ۰/۷۷، ۰/۸۴، ۰/۹۱، ۰/۵۰، ۰/۶۱ و برای نمره کل مقیاس ۰/۷۹ به‌دست آمد (۱۷). در پژوهش حاضر این مقیاس برای سنجش عملکرد تحصیلی توسط دانش‌آموزان تکمیل شد.

- مقیاس نگرش به ازدواج روزن و براتن (براتن و روزن، ۱۹۹۸): این مقیاس توسط روزن و براتن در سال ۱۹۹۸ ساخته شد. مقیاس ۲۳ پرسش دارد که برای اندازه‌گیری نگرش افراد به ازدواج در نظر گرفته شده است و براساس طیف لیکرت چهاردرجه‌ای (به‌شدت موافقم=۱، موافقم=۲، مخالفم=۳، به‌شدت مخالفم=۴) نمره‌گذاری می‌شود. نمره‌گذاری برخی سؤالات (۱، ۳، ۵، ۸، ۱۲، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳) به‌صورت معکوس است. نمره‌های بیشتر، نگرش مثبت به ازدواج را نشان می‌دهد. مقیاس مذکور برای غلبه بر کاستی‌های دیگر شاخص‌های سنجش نگرش به ازدواج توسعه داده شد. براتن و روزن (۱۹۹۸) این مقیاس را به‌امید اثبات مفید بودن پژوهش در رابطه با ازدواج و روابط، گسترش دادند. این ابزار روی ۴۹۹ دانشجو در مقطع کارشناسی در یک دوره روان‌شناسی مقدماتی هنجاریابی شد. براتن و روزن، پایایی مقیاس را در دانش‌آموزان با فاصله زمانی شش هفته به‌روش آزمون مجدد ۰/۸۵ و به‌روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به‌دست آوردند. همچنین آن‌ها با همبسته‌کردن این مقیاس با مقیاس‌های مشابه همبستگی ۰/۷۷ را گزارش کردند که بیانگر روایی زیاد مقیاس است (۱۸). در پژوهش نیلفروشان و همکاران در سال ۱۳۹۲ روایی محتوایی و روایی هم‌گرای مقیاس به‌تأیید رسید و پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به‌دست آمد که حاکی از مطلوب بودن پایایی مقیاس است. به‌منظور تعیین روایی هم‌گرای مقیاس نگرش به ازدواج، همبستگی آن با نمرات مقیاس انتظار از ازدواج محاسبه شد. ضرایب روایی به‌دست‌آمده در سطح کمتر از (۰/۰۰۱ < p) معنادار بود. یافته‌ها نشان داد، بین مقیاس نگرش به ازدواج و مقیاس انتظار از ازدواج در کل ۰/۴۳ همبستگی وجود دارد؛ به‌عبارت‌دیگر نگرش به ازدواج و انتظار از ازدواج ۱۸/۴۹ درصد دارای واریانس مشترک هستند. به‌منظور بررسی پایایی مقیاس نگرش به ازدواج از دو روش همسانی درونی آلفای کرونباخ و بازآزمایی استفاده شد. ضریب پایایی (همسانی درونی) مقیاس نگرش به ازدواج به‌روش آلفای کرونباخ، ۰/۷۷ و ضریب پایایی (بازآزمایی) مقیاس نگرش به ازدواج در کل نمونه ۰/۹۱ بود (۱۹). در پژوهش حاضر این مقیاس برای سنجش نگرش به ازدواج توسط دانش‌آموزان تکمیل شد.

فرایند جمع‌آوری اطلاعات تحقیق در آبان و آذر سال ۱۴۰۰ صورت گرفت. باتوجه به وجود همه‌گیری کرونا، در تمامی جلسات حضوری از ماسک و دستکش استفاده شد و سطوحی که با آزمودنی‌ها در تماس

بود، قبل و بعد از تماس به وسیله مواد ضد عفونی کننده پاک سازی شد. در جلسه اول آموزش برگزار شده در سالن اجتماعات، شرح همه جزئیات مربوط به تحقیق صورت گرفت و به سؤالات خانواده ها پاسخ داده شد. در انتهای این جلسه برگه رضایت آگاهانه در اختیار والدین و دانش آموزان قرار گرفت تا تکمیل شود و تمام نکات لازم اعم از اهداف پژوهش، رازداری، افشانشدن اطلاعات و غیره به آنها توضیح داده شد. سپس پرسش نامه های تحقیق در اختیار آنها قرار گرفت تا پیش از آن اجرا شود. در انتها بسته های پذیرایی در بسته بندی های بهداشتی بین افراد توزیع شد و از مشارکت آنها در تحقیق تقدیر صورت گرفت. بعد از طی دوره تحقیق و پس از پایان جلسه آخر پس از آن اجرا شد؛ به این ترتیب که آزمودنی ها به سؤالات پرسش نامه ها در محیطی آرام و با فرصت کافی پاسخ دادند.

تجزیه و تحلیل داده ها در نرم افزار SPSS نسخه ۲۲ با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، فراوانی و درصد) انجام شد. در سطح آمار استنباطی، روش تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی به کار رفت. پیش فرض های تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر با استفاده از آزمون توزیع نرمال (آزمون کولموگوروف اسمیرنوف)، آزمون برابری ماتریس واریانس ها (آزمون ام باکس)، فرض برابری خطای واریانس (آزمون لون) و فرض کرویت داده ها (آزمون کرویت ماچلی) بررسی شد. آزمون تعقیبی بونفرونی برای مقایسه دوهی میانی زمان های اندازه گیری متغیرهای پژوهش به کار رفت. سطح معناداری برای تمامی آزمون ها برابر با ۰/۰۵ بود.

۳ یافته ها

بر اساس یافته های جمعیت شناختی مربوط به شرکت کنندگان دامنه

تغییرات سنی دانش آموزان در گروه آزمایش بین ۱۵ تا ۱۸ سال و میانگین سنی آنها برابر با $16/7 \pm 0/88$ سال بود. همچنین در گروه گواه دامنه سنی دانش آموزان بین ۱۵ تا ۱۸ سال بود که به طور متوسط $16/5 \pm 0/94$ سال سن داشتند. در گروه آزمایش تحصیلات دو مادر (۶۶ درصد) کمتر از دیپلم، هفت مادر (۳۳/۳۳ درصد) دیپلم، چهارده مادر (۴۶/۶۶ درصد) فوق دیپلم و کارشناسی و هفت مادر (۳۳/۳۳ درصد) فوق لیسانس و دکتری بود. در گروه گواه، چهار مادر (۳۳/۳۳ درصد) تحصیلات کمتر از دیپلم، شش مادر (۲۰ درصد) دیپلم، پانزده مادر (۵۰ درصد) فوق دیپلم و کارشناسی و پنج مادر (۱۶/۶۶ درصد) فوق لیسانس و دکتری داشتند. در گروه آزمایش تحصیلات چهار پدر (۳۳/۳۳ درصد) کمتر از دیپلم، پنج پدر (۱۶/۶۶ درصد) دیپلم، یازده پدر (۳۶/۳۶ درصد) فوق دیپلم و کارشناسی و ده پدر (۳۳/۳۳ درصد) فوق لیسانس و دکتری بود. در گروه گواه پنج پدر (۱۶/۶۶ درصد) تحصیلات کمتر از دیپلم، شش پدر (۲۰ درصد) دیپلم، دوازده پدر (۴۰ درصد) فوق دیپلم و کارشناسی و هفت پدر (۲۳/۳۳ درصد) فوق لیسانس و دکتری داشتند. در گروه آزمایش میانگین سن پدران $46/8 \pm 4/1$ و مادران $40/4 \pm 3/8$ سال بود. همچنین در گروه گواه میانگین سن پدران $45/9 \pm 3/6$ و مادران $41/6 \pm 3/2$ سال بود.

جدول ۲ میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش را در سه مرحله ارزیابی به تفکیک دو گروه آزمایش و گواه نشان می دهد. باتوجه به جدول ۲، میانگین نمرات گروه آزمایش در متغیرهای پژوهش در مرحله پس از آزمون افزایش یافت؛ ولی در گروه گواه تغییرات درخور توجهی دیده نشد.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار در سه مرحله ارزیابی متغیرها در گروه های آزمایش و گواه

متغیر	گروه	پیش آزمون		پس آزمون		پیگیری
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
رضامندی زوجیت	آزمایش	۲۴۱/۷	۱۰/۷	۲۹۶/۱	۱۲/۵	۱۱/۸
	گواه	۲۳۹/۳	۱۰/۹	۲۳۸/۵	۹/۲	۷/۲
نشاط معنوی	آزمایش	۱۱۳/۷	۱۶/۶	۱۳۵/۱	۱۱/۵	۱۲/۳
	گواه	۱۱۲/۷	۱۴/۵	۱۱۳	۱۴/۶	۱۴/۵
عملکرد تحصیلی	آزمایش	۹۸/۱	۴/۶۰	۱۱۲/۳	۳/۷	۴/۳
	گواه	۹۸/۳	۳/۶	۱۰۲/۱	۳/۶	۴/۶
نگرش به ازدواج	آزمایش	۶۳/۵	۱۲	۷۰/۴	۱۱/۵	۱۱/۶
	گواه	۶۶/۷	۸/۶	۶۵/۶	۹/۱	۹/۱

نتیجه این آزمون معنادار نشد ($p > 0/05$). برای بررسی همگنی واریانس ها آزمون لون به کار رفت و نتیجه این آزمون معنادار نشد ($p > 0/05$) و به ترتیب نرمال بودن توزیع داده ها و رعایت شدن همگنی واریانس ها را نشان داد. نتایج آزمون کرویت موجهی معنادار شد ($p < 0/05$) که بیانگر رعایت نشدن مفروضه کرویت یا همان همسانی واریانس ها بود؛ از این رو آزمون گرین هاوز گیزر به منظور بررسی نتایج آزمون تک متغیره برای اثرات درون گروهی و اثرات متقابل به کار رفت.

طرح پژوهش حاضر شامل سه مرحله اندازه گیری (پیش آزمون و پس آزمون و پیگیری) بود و روش تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر برای تحلیل داده ها به کار رفت؛ از این رو ابتدا پیش فرض های تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر به شرح زیر بررسی شد: نتایج آزمون ام باکس بیانگر معنادار نبودن آزمون و برقراری شرط همگنی ماتریس های واریانس کوواریانس بود ($p > 0/05$). به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده ها، آزمون کولموگوروف اسمیرنوف به کار رفت که

جدول ۳. نتایج روش تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر برای بررسی تأثیر زمان و گروه در متغیرهای پژوهش

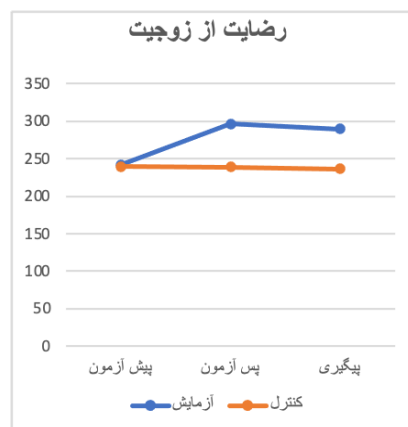
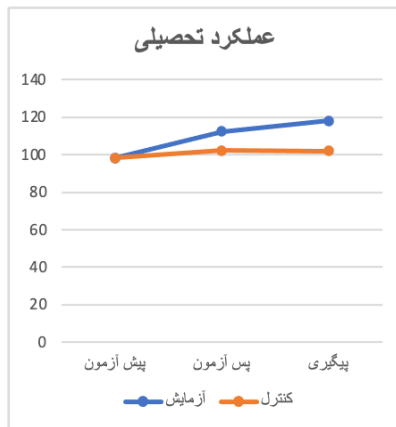
متغیر	منبع تغییرات	F	مقدار احتمال	مجذور اتا	توان آماری
رضامندی زوجیت	زمان	۷۶/۳۴	<۰/۰۰۱	۰/۵۹۵	۱
	درون‌گروهی	۷۳/۲۱	<۰/۰۰۱	۰/۷۶۳	۱
	بین‌گروهی	۳۶/۱۹	<۰/۰۰۱	۰/۶۸	۱
نگرش به ازدواج	زمان	۴/۵۶	<۰/۰۰۱	۰/۳۶۵	۰/۸۹
	درون‌گروهی	۴۳/۵۳۶	<۰/۰۰۱	۰/۲۶۱	۰/۸۲
	بین‌گروهی	۲۶/۰۹	<۰/۰۰۱	۰/۱۹	۱
نشاط معنوی	زمان	۳/۸۹	<۰/۰۰۱	۰/۷۶۱	۱
	درون‌گروهی	۴/۶۹	<۰/۰۰۱	۰/۷۹۲	۱
	بین‌گروهی	۷۹/۲۱	<۰/۰۰۱	۰/۶۱	۱
عملکرد تحصیلی	اثر زمان	۱۵/۰۴	<۰/۰۰۱	۰/۷۳۱	۱
	درون‌گروهی	۳۶/۴۵	<۰/۰۰۱	۰/۱۶۶	۱
	بین‌گروهی	۳۶/۰۳	<۰/۰۰۱	۰/۷۳	۱

پیش‌آزمون داشت ($p < 0/001$)؛ اما تفاوت معناداری بین دو مرحله پس‌آزمون و پیگیری مشاهده نشد ($p = 0/597$). نمرات متغیر نشاط معنوی دختران در گروه آزمایش و در مرحله پس‌آزمون بیشتر از مرحله پیش‌آزمون بود ($p < 0/001$)؛ همچنین در مرحله پیگیری، تفاوت معناداری با مرحله پیش‌آزمون داشت ($p < 0/001$)؛ اما تفاوت معناداری بین دو مرحله پس‌آزمون و پیگیری مشاهده نشد ($p = 0/198$). نمرات متغیر عملکرد تحصیلی در دختران در گروه آزمایش و در مرحله پس‌آزمون بیشتر از مرحله پیش‌آزمون بود ($p < 0/001$)؛ به علاوه در مرحله پیگیری، تفاوت معناداری با مرحله پیش‌آزمون داشت ($p < 0/001$)؛ اما تفاوت معناداری بین دو مرحله پس‌آزمون و پیگیری مشاهده نشد ($p = 0/560$). نتایج نشان داد، اثربخشی بسته آموزشی خانواده‌محور در مرحله پیگیری برای هر چهار متغیر مذکور ماندگار است. در نمودار ۱ مقایسه مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون و پیگیری متغیرهای رضامندی زوجیت والدین، نگرش به ازدواج، نشاط معنوی و عملکرد تحصیلی دختران در گروه آزمایش و گروه گواه ارائه شده است.

باتوجه به نتایج جدول ۳، تحلیل واریانس هر چهار متغیر پژوهش (رضامندی زوجیت والدین، نگرش به ازدواج، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی دختران) برای عوامل درون‌گروهی (زمان) ($p < 0/001$) و بین‌گروهی ($p < 0/001$) معنادار بود. این مطلب نشان می‌دهد، در هر چهار متغیر مذکور، بین گروه آزمایش و گروه گواه در طی مراحل پژوهش تفاوت معناداری وجود دارد که بیانگر تأثیر مداخله است. برای بررسی تفاوت‌ها در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون و پیگیری در هر یک از متغیرها، از آزمون تعقیبی بونفرونی استفاده شد که نتایج این آزمون در جدول ۴ مشاهده می‌شود. براساس نتایج جدول ۴ و نمودار ۱، نمرات متغیر رضامندی زوجیت در والدین در گروه آزمایش و در مرحله پس‌آزمون بیشتر از مرحله پیش‌آزمون بود ($p < 0/001$)؛ همچنین در مرحله پیگیری، تفاوت معناداری با مرحله پیش‌آزمون داشت ($p < 0/001$)؛ اما تفاوت معناداری بین دو مرحله پس‌آزمون و پیگیری مشاهده نشد ($p = 0/463$). نمرات متغیر نگرش به ازدواج در دختران در گروه آزمایش و در مرحله پس‌آزمون بیشتر از مرحله پیش‌آزمون بود ($p < 0/001$)؛ به علاوه در مرحله پیگیری، تفاوت معناداری با مرحله

جدول ۴. نتایج آزمون تعقیبی بونفرونی برای مقایسه دوبه‌دوی میانگین زمان‌های اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

متغیر	مراحل	تفاوت میانگین	خطای معیار	مقدار احتمال
رضامندی زوجیت والدین	پیش‌آزمون	۳/۲۴۳	۰/۴۶۳	<۰/۰۰۱
	پس‌آزمون	۲/۶۵۴	۰/۷۵۶	<۰/۰۰۱
	پیگیری	۳/۲۶۲	۰/۷۳۲	۰/۴۶۳
نگرش به ازدواج دختران	پیش‌آزمون	۲/۸۶۲	۰/۷۳۶	<۰/۰۰۱
	پس‌آزمون	۱/۸۸۹	۰/۳۱۵	<۰/۰۰۱
	پیگیری	۱/۸۹۲	۰/۵۶۸	۰/۵۹۷
نشاط معنوی دختران	پیش‌آزمون	۲/۸۹	۰/۴۷۵	<۰/۰۰۱
	پس‌آزمون	۱/۷۴	۰/۲۴۶	<۰/۰۰۱
	پیگیری	۱/۶۶۲	۰/۳۳۱	۰/۱۹۸
عملکرد تحصیلی دختران	پیش‌آزمون	۳/۲۱	۰/۳۶۱	<۰/۰۰۱
	پس‌آزمون	۵/۷۷	۰/۲۰۴	<۰/۰۰۱
	پیگیری	۴/۷۲۵	۰/۳۶۴	۰/۵۶۰

نمودار ۱. مقایسه مراحل پیش آزمون و پس آزمون و پیگیری میانگین متغیرهای پژوهش در گروه آزمایش و گروه گواه معناداری وجود ندارد (۲۲).

۴ بحث

در تبیین علت اثربخشی این مداخله می توان گفت، اولین نکته به محتوای برنامه آموزشی مربوط می شود که تلفیقی از مهارت های زندگی و مهارت های زندگی زناشویی است. مهارت های زندگی ده مهارت را در بر می گیرد که توسط سازمان جهانی بهداشت برای داشتن زندگی فردی و اجتماعی موفق معرفی و یادگیری آن توصیه شده است. امروزه با وجود ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر شیوه های زندگی، بسیاری از افراد در رویارویی با مسائل زندگی فاقد توانایی های لازم و اساسی هستند و همین موضوع آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره، آسیب پذیر کرده است؛ درحالی که می توان همه مهارت های لازم برای زندگی را فراگرفت (۲۳).

مهارت هایی مانند آموزش حل مسئله، آموزش مهارت های مقابله ای بین فردی، آموزش مهارت مقابله با استرس، آموزش مهارت قاطعیت (جرئت ورزی)، بازسازی شناختی، آموزش مثبت اندیشی، آموزش مهارت های ارتباطی، آموزش مهارت همدلی، آموزش مهارت کنترل خشم با ایجاد محیطی مثبت در زندگی خانوادگی و افزایش انعطاف پذیری افراد، موجبات کاهش مشکلات روانی هیجانی و متعاقب آن ارتقای سلامت عمومی و رضایت زناشویی را فراهم می آورد (۲۴). تقویت جاذبه های زوجیت، زن و مرد را از نیازها و توقعات خود آگاه می کند و این آگاهی از طریق مهارت های ارتباطی به همسر ابراز می شود و درک متقابل را به دنبال دارد؛ این روند، رضایت زناشویی را افزایش می دهد (۲۵). از عوامل مهم تری که موجب بروز ناسازگاری

پژوهش حاضر به طراحی و ارزیابی اثربخشی مداخله روان شناختی خانواده محور بر تقویت جاذبه های زوجیت در والدین، نشاط معنوی، عملکرد تحصیلی و نگرش فرزندان دختر به ازدواج پرداخت. یافته مربوط به ارزیابی اثربخشی برنامه روان شناختی خانواده محور بر رضامندی زوجیت نشان داد، بین دو گروه آزمایشی و گواه در متغیر رضامندی زوجیت، تفاوت معناداری مشاهده می شود و این تأثیر مثبت تا مرحله پیگیری تداوم دارد؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت، آموزش برنامه مداخله روان شناختی خانواده محور بر بهبود رضایت مندی زوجیت مؤثر است.

یافته های حاصل با نتایج تحقیقات دیگر در زمینه اثربخش بودن آموزش های خانواده محور بر ارتقای رضامندی زوجیت همسرا همخوانی دارد. نتایج پژوهشی مشخص کرد، به کارگیری آموزش مهارت های زندگی می تواند بر دوام و پایداری زندگی زناشویی و افزایش رضایت زناشویی و امیدواری مؤثر باشد (۲۰). محمدی وند و همکاران دریافتند، آموزش مهارت های زندگی بر افزایش رضایت زناشویی زنان متأهل اثربخش است (۲۱). در پژوهش حسین پور و همکاران مشخص شد، آموزش خانواده درمانی به شیوه شناختی رفتاری باعث افزایش رضایت زناشویی گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه می شود؛ به علاوه ازلحاظ میزان اثربخشی خانواده درمانی شناختی رفتاری بر رضایت زناشویی بین دو جنس زن و مرد، تفاوت

در زندگی زوجین می‌شود، مشکلات ارتباطی و ارتباط نادرست آن‌ها است؛ این موضوع نتیجه فقدان مهارت‌های مناسب و ضروری برای برقراری ارتباط سالم و صحیح و صمیمانه است؛ بنابراین یادگیری ارتباط کارآمد، گام مهمی در فرایند ایجاد و افزایش صمیمیت و رضایت در زناشویی است (۲۶). آموزش مهارت‌های زندگی باعث کاهش روابط غیرواقعی بینانه در ارتباط زناشویی و افزایش رفتارهای پسندیده اجتماعی می‌شود (۲۷). افراد پس از گذراندن دوره آموزش مهارت‌های زندگی به باورهایی می‌رسند که به آن‌ها در مقابله با فشار روانی کمک می‌کند و منجر به افزایش آگاهی و مهارت‌های مقابله و تجدید قوای شناختی آنان می‌شود و اهداف و امیدواری در زندگی آن‌ها افزایش می‌یابد (۲۰).

نکته بعدی درباره اثربخشی آموزش برنامه روان‌شناختی، در زمینه رویکرد انتخابی شناختی رفتاری است. در رویکرد شناختی رفتاری علاوه بر انتقال دانش و اخذ بازخورد و تغییر نگرش، از تمرین‌های تکلیفی برای ایجاد مهارت به منظور تغییر رفتار استفاده می‌شود. این نوع آموزش، نه تنها یادگیری‌های غیرسطحی را در پی دارد، بلکه دارای اثرات ماندگارتری نیز است (۲۶).

باتوجه به هدف رویکرد شناختی رفتاری که شامل شناسایی، به‌چالش کشیدن و تغییر افکار و شناخت‌های منفی افراد دارای تجربه تعارض در روابط است، شناسایی این تحریفات و سوگیری‌های فکری و طرح‌ریزی و تحقیق‌بخشیدن طرحی درمانی برای چالش کشیدن و در نهایت تغییر آن‌ها، موجب بهبودی یا تخفیف یافتن نشانه‌های موجود، جایگزینی احساسات، رفتار و تفکر مثبت و سرانجام برگشتن ارتباط به سطح بهتر و سالم‌تری می‌شود (۲۸). خانواده‌درمانی شناختی رفتاری با اصلاح باورهای غلط والدین، آموزش کنترل رفتار تکانشی و پرخاشگرانه، کمک به خانواده در تصحیح شیوه برخورد و کسب تعاملات سازگارانه، برنامه‌ریزی در جهت تغییر رفتار و تلاش در تأمین انتظارات یکدیگر، سبب افزایش عملکرد خانواده خواهد شد (۲۹). به همین دلیل آموزش مهارت‌های زندگی و زناشویی بر اساس رویکرد شناختی رفتاری باعث شد زوجین به تفاهم و درک متقابل بیشتری دست یابند، با مسائل زندگی بهتر مواجه شوند، کیفیت زندگی زناشویی آنان بهبود یابد و بر رضایت زناشویی آن‌ها تأثیر مثبت داشته باشد.

در پژوهش حاضر اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر عملکرد تحصیلی فرزندان بررسی شد. یافته‌ها نشان داد، بین دو گروه آزمایشی و گواه در متغیر عملکرد تحصیلی تفاوت معناداری مشاهده می‌شود و این تأثیر مثبت تا مرحله پیگیری تداوم دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، آموزش برنامه مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور بر بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. مطالعات پژوهشگران دیگر با یافته‌های حاصل در این پژوهش همخوانی دارد. در پژوهش دیباج فروشانی و همکاران مشخص شد، بین رضایت‌مندی زناشویی مادران و پیشرفت تحصیلی فرزندان، رابطه مثبت معنادار مشاهده می‌شود. راهبرد حل تعارض سوءرفتار والدین (مادر و پدر) با پیشرفت تحصیلی فرزندان، رابطه منفی معنادار دارد. راهبرد حل تعارض سوءرفتار همسر (پدر) پیش‌بینی‌کننده پیشرفت تحصیلی ضعیف فرزندان است (۳۰).

عابدینی مزرعه و همکاران دریافتند، بین رضایت‌مندی زوجیت والدین با انگیزه پیشرفت تحصیلی فرزندان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (۳۱).

یافته‌های مربوط به ارزیابی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر نشاط معنوی و نگرش فرزندان به ازدواج نشان داد، بین دو گروه آزمایش و گواه در این دو متغیر تفاوت معناداری مشاهده می‌شود و این تأثیر مثبت تا مرحله پیگیری تداوم دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، آموزش برنامه مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور بر بهبود نشاط معنوی و نگرش فرزندان به ازدواج مؤثر است.

نتایج به‌دست‌آمده با مطالعات پژوهشگران دیگر همخوانی دارد. در پژوهش خجسته مهر و همکاران نگرش به ازدواج و طلاق و دلبستگی به همسالان در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی خانواده‌های عادی و طلاق مقایسه شد. نتایج پژوهش مشخص کرد، نگرش پسران خانواده‌های عادی به ازدواج مثبت‌تر و به طلاق منفی‌تر است (۳۲). روشنی در پژوهشی به بررسی نقش تعاملات زناشویی والدین و آموزش‌های آنان در زمینه ازدواج در پیش‌بینی نگرش فرزندان به ازدواج پرداخت. نتایج نشان داد، از بین متغیرهای آموزش‌های پدر و مادر در زمینه ازدواج و زندگی زناشویی و رفتارهای پدر و مادر در تعاملات زناشویی، فقط رفتارهای مادر در تعاملات زناشویی بر نگرش فرزند به ازدواج مؤثر است و افزایش مطلوبیت رفتارهای مادر، موجب نگرش مثبت‌تر فرزند به ازدواج می‌شود (۹). در زمینه طراحی برنامه مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور و ارزیابی اثربخشی آن بر نشاط معنوی فرزندان در پیشینه تحقیق پژوهشی یافت نشد.

به‌منظور تبیین علت اثربخشی این مداخله بر متغیرهای عملکرد تحصیلی و نشاط معنوی و نگرش فرزندان به ازدواج، اشاره به ویژگی برنامه که به‌صورت خانواده‌محور بود، لازم به نظر می‌رسد. از آنجاکه خانواده مرکز و هسته اصلی مراقبت‌ها به‌شمار می‌رود، خدماتی مؤثرتر است که بر نقش خانواده تأکید کند و برای توانمندسازی خانواده‌ها بکوشد (۳۳). در نظام خانواده‌درمانی از یک‌طرف با ارائه تکالیف عملی در جلسات و از طرف دیگر با آموزش روش‌های مؤثر در حل تعارضات زناشویی، زمینه افزایش رضایت‌مندی روابط زناشویی و موجبات تقویت زیرمنظومه زناشویی فراهم می‌شود. تغییرات حاصل در عملکرد خانواده در اثر مداخلات بازسازی از قبیل مرزسازی، تقویت زیرمنظومه زناشویی، تقویت زیرمنظومه والدینی و فرزندان به‌دست می‌آید (۲۲). عملکرد خانواده نقش مهمی در رشد زیستی و روان‌شناختی و اجتماعی اعضای خود دارد و سیستمی است که اعضای آن با یکدیگر در تعامل و رابطه دیالکتیکی هستند و برهم تأثیر می‌گذارند (۲۹). داشتن زندگی متعالی بدون خانواده میسر نیست و تأمین حیات سالم فردی و اجتماعی بدون آن ممکن نخواهد بود و در تأمین سعادت اجتماعی فرزندان نقش فوق‌العاده‌ای ایفا می‌کند. اشخاص موفق افرادی هستند که در محیط خانوادگی شرایط مساعدی دارند و به‌خصوص والدین آن‌ها دارای تفاهم و توافق شایسته‌ای هستند (۳۰). یکی از عواملی که موجب ناسازگاری و در نتیجه افت عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود، مشاجرات مستمر خانوادگی و توجه نکردن زوجین به تأثیر این کشمکش‌ها بر عملکردهای روانی و تحصیلی دانش‌آموزان است.

تقویم آموزشی سالانه نظام آموزش و پرورش و مراکز مشاوره استفاده کرد.

۶ تشکر و قدردانی

از داوران محترم، مسئولان دانشکده پردیس بین‌الملل کیش دانشگاه تهران، همکاران اداره آموزش و پرورش مناطق یک، دو، پنج، نه و هجده تهران، مدیران مدارس منتخب و تمامی آزمودنی‌های ارجمند که در اجرای پژوهش همکاری داشتند، سپاسگزاری می‌شود.

۷ بیانیه‌ها

تأییدیه اخلاقی و رضایت‌نامه از شرکت‌کنندگان

در این مطالعه رعایت ملاحظات اخلاقی به شرح زیر صورت گرفت: وجود رضایت آگاهانه و داوطلبانه آزمودنی‌ها؛ امکان خروج از مطالعه؛ احترام به حقوق و شخصیت آزمودنی‌ها؛ رازداری و امانت‌داری از سوسو پژوهشگر.

رضایت برای انتشار

این امر غیرقابل اجرا است.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند، هیچ‌گونه تضاد منافی ندارند.

منابع مالی

این پژوهش با حمایت مالی هیچ نهاد یا سازمانی انجام نشده است.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان، به یک اندازه در پژوهش سهیم بودند.

کاربرد علمی مطالعه

از لحاظ کاربرد علمی مطالعه می‌توان به استفاده از برنامه مداخله‌ای برای ارتقای کارایی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان در آموزش و پرورش و استفاده از برنامه مداخله‌ای برای ارتقای کارایی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان در کلینیک‌های روان‌شناسی، اشاره کرد.

خانواده‌درمانی با کارکردن روی رفتار و شناخت‌های ناسازگار به بهبود فضا و عملکرد خانواده می‌انجامد و بهبود این فضا بر بهبود عملکرد تحصیلی نوجوانان مؤثر خواهد بود (۳۴). به نظر می‌رسد برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور توانسته است اثربخشی زیادی در تقویت جاذبه‌های زوجیت در والدین داشته باشد و از این لحاظ موجب بهبود نشاط معنوی و عملکرد تحصیلی و نگرش فرزندان به ازدواج شود. پژوهش حاضر محدودیت‌هایی به همراه داشت؛ افراد نمونه، دانش‌آموزان و والدین آن‌ها (پدر و مادر هر دو) بودند که از بین پنج مدرسه از مناطق شهر تهران انتخاب شدند؛ لذا در تعمیم‌پذیری نتایج به گروه‌های دیگر باید احتیاط کرد. پیشنهاد می‌شود، به منظور افزایش گستره تعمیم‌پذیری یافته‌ها، این پژوهش در نمونه‌های وسیع‌تر و جوامع دیگر تکرار شود. پژوهش حاضر، مطالعه‌ای مقطعی بود که تأثیرات مداخله را تنها طی یک دوره یک‌ماهه بررسی کرد؛ براین اساس توصیه می‌شود، به منظور بررسی تأثیرات بلندمدت این برنامه آموزشی، تحقیقات طولی مناسبی صورت گیرد و میزان رضایت زوجیت همسران و عملکرد فرزندان، طی چند سال آینده ارزیابی شود. باتوجه به اهمیت موضوع پژوهش در تحکیم نهاد خانواده و دستیابی به نتایج مثبت اثربخشی برنامه آموزشی خانواده‌محور پیشنهاد می‌شود، دوره توانمندسازی روان‌شناختی خانواده‌ها در تقویم آموزشی سالانه نظام آموزش و پرورش و مراکز مشاوره مدنظر قرار گیرد.

۵ نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش حاضر، بیانگر اثربخشی مثبت برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضایت‌مندی زوجیت، عملکرد تحصیلی، نشاط معنوی و نگرش فرزندان به ازدواج است. آموزش این برنامه می‌تواند منجر به بهبود کیفیت رابطه زناشویی و رضایت‌مندی زوجین و از طرف دیگر بهبود عملکرد تحصیلی و نشاط معنوی و نگرش فرزندان به ازدواج شود؛ بنابراین می‌توان از این دوره توانمندسازی در

References

1. Jomenia S, Nazari AM. The effects of problems-based intervention on couples' problems for improving marital satisfaction. Middle Eastern Journal of Disability Studies. 2021;11:205. [Persian] <https://jdisabilstud.org/article-1-2099-en.pdf>
2. Afrooz PD. The transcendent family in the shadow of fulfillment of emotional rights. Quarterly Journal of Family and Research. 2020;17(1):11–20. [Persian] <http://qjfr.ir/article-1-1414-en.pdf>
3. Dadkhah Kalashemi Z, Asaseh M, Vakili S, Afrooz GA, Hassanzadeh S. Surveying marital satisfaction and spiritual vitality in the parents of 14–18 year old females with conduct disorder. Journal of Disability Studies. 2021;11:181. [Persian] <https://jdisabilstud.org/article-1-2657-en.pdf>
4. Mohamadikarkani A, Dortaj F, Kiamanesh A. The effectiveness of social-emotional skills with YCDI on behavioural disorders and academic performance of female high school students of district 1 Tehran city. Journal of Instruction and Evaluation. 2019;12(45):133–50. [Persian] https://jinev.tabriz.iau.ir/article_665921_761aa718c20129ba032d8520e23fcf46.pdf
5. Mohammadi K, Rezaei AM, Mohammadifar MA, Talepasand S. The structural model evaluation of the correlation of family functioning and parental abuse with students' academic achievement: the mediating role of social adequacy and academic self-efficacy. Iranian Journal of Medical Education. 2018;18:60–9. [Persian] <https://ijme.mui.ac.ir/article-1-4703-en.pdf>
6. Dadkhah Kalashemi Z, Asaseh M, Vakili S, Afrooz GA, Hassanzadeh S. Modelling structural equations of marital satisfaction and spiritual vitality, based on personality properties with the mediating role of oppositional behaviors of parents of teenage girls aged 14 to 18 years with conduct disorder. Journal of Disability Studies. 2022;12:39. [Persian] <https://jdisabilstud.org/article-1-2772-en.pdf>

7. Araghian–Mojarrad F, Heydari-Gorji MA, Yaghoubi T. Factors affecting students' spiritual vitality: a narrative review study. *Nursing Development in Health Journal*. 2021;12(1):12–21. [Persian] <http://ndhj.lums.ac.ir/article-1-283-en.pdf>
8. Ashteh K, Karami J. Predicting marital attitude through the personality characteristics, attachment styles and family environment in students. *Rooyesh–e–Ravanshenasi Journal*. 2019;7(11):355–74. [Persian] <https://frooyesh.ir/article-1-431-fa.pdf>
9. Roshani S. The role of parents' marital interactions and their marriage-related education in the prediction of children's attitude to marriage. *The Islamic Journal Of Women and The Family*. 2022;9(4):159–79. [Persian] http://pzk.journals.miu.ac.ir/article_6224_1769333b400a5cd65b252ca71d89add9.pdf
10. Keikhosravi Big Zadeh Z, Sodagar S, Jamhari F, Bahrami Heidiji M, Choubsaz F. Resilience and marital satisfaction to mediate the relationship between cognitive emotion regulation strategies and disease compatibility in infertile women. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*. 2021;11:11. [Persian] <https://jdisabilstud.org/article-1-1910-en.pdf>
11. Mohebbi M, Ghasemzadeh S, Farzad VO, Afrooz GA. Review on practicality reliability, validity and normalization of couple's satisfaction scale among married women teachers in Tehran city. *Journal of Applied Psychological Research*. 2017;7(4):163–79. [Persian] <https://doi.org/10.22059/japr.2017.63462>
12. Ravaei F, Afrooz G, Hosseini S, KhodayariFard M, Farzad V. Effectiveness of family–based islamic Iranian oriented psychological program in marital satisfaction. *Journal of Family Psychology*. 2021;3(1):17–30. [Persian] https://www.ijfpjournal.ir/article_245508_5916b821f70f25c686d8a4e9e9336a6d.pdf
13. Sadeghi M, Fatehizadeh M, Ahmadi A, Bahrami F, Etemadi O. Developing a model of healthy family based on an explorative mixed method research. *Journal of Family Psychology*. 2021;1(1):29–40. [Persian] https://www.ijfpjournal.ir/article_245490_5662ad532fa1136527b2799ce444c03c.pdf
14. Dehdari A, Afrooz GA, Ghobari Banab B, Azarbajani M. The prediction of mental health based on variables of job satisfaction, spiritual happiness. *Journal of Applied Psychological Research*. 2018;9(2):17–30. [Persian] <https://doi.org/10.22059/japr.2018.68728>
15. Pham LB, Taylor SE. From thought to action: effects of process–versus outcome–based mental simulations on performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1999;25(2):250–60. <https://doi.org/10.1177/0146167299025002010>
16. Soorgi S, Godarzi Y, Shabib Asl N, Ghorbani M. The effectiveness of executive function training on students' academic vitality and academic performance. *Pajouhan Scientific Journal*. 2021;19(5):43–50. <https://psj.umsha.ac.ir/article-1-863-en.pdf>
17. Pourtaheri F, Zandvanian Naeini A, Rahimi M. Rabeteye farahafeze ba amalkardi keyfi va kami daneshjouyan [The relationship between metamemory and students qualitative and quantitative performance]. *Studies in Learning & Instruction*. 2014;6(2):137–57. [Persian] <https://doi.org/10.22099/jsli.2015.2958>
18. Braaten EB, Rosén LA. Development and validation of the marital attitude scale. *Journal of Divorce & Remarriage*. 1998;29(3–4):83–91. https://doi.org/10.1300/J087v29n03_05
19. Nilforoshan P, Navidian A, Abedi A. Studying the psychometric properties of marital attitude scale. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*. 2013;1(1):35–47. [Persian] <http://ijpn.ir/article-1-59-en.pdf>
20. Yoosefi N. Effectiveness of life skills training in marital satisfaction and couple,s hopefulness. *Journal of Family Psychology*. 2021;3(1):59–70. [Persian] https://www.ijfpjournal.ir/article_245511_7d7092fcd4e4ec8c804e1e230858a0b8.pdf
21. Mohammadi Vand MH, Beyrami M, Nazari V, Ghaffari O. Life skills training on the components of marital satisfaction in married women. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*. 2021;11:192. [Persian] <https://jdisabilstud.org/article-1-2717-en.pdf>
22. Hoseinpour M, Shahrooe S, Ebadi N. Barrasi asarbakhshi amoozesh khanevade darmani be shive shenkhti–raftari bar rezayate zanashouie [Investigating the effectiveness of cognitive-behavioral family therapy training on marital satisfaction]. *Journal of Social Psychology*. 2009;4(11)95–106. [Persian]
23. Zainali N, Afrooz G, Gholamali Lavasani M, Ghasemzadeh S. The effectiveness of family–based psychology program on marital satisfaction and their children's affiliation to computer games. *Contemporary Psychology, Biannual Journal of the Iranian Psychological Association*. 2018;12(2):100–13. [Persian] <http://bjcp.ir/article-1-1389-en.pdf>
24. Siahposh M, Motamedi A, Sohrabi F. The effect of cognitive behavioral family therapy on general health and marital satisfaction of families with mentally retarded children in Khorramabad city. *Knowledge & Research in Applied Psychology*. 2021;22(2):47–58. [Persian] <https://doi.org/10.30486/jsrp.2019.1863433.1725>
25. Shahabadi AZ, Montazeri M. A Survey of factors related to marital satisfaction among married women in Taft city, Iran. *Journal of Social Behavior and Community Health*. 2019;3(1):309–21. [Persian] <https://publish.kne-publishing.com/index.php/SBRH/article/view/1035/912>
26. Zainali N, Afrooz GA, Lavasani M, Ghasemzadeh S. Planning and developing a family–based psychological intervention: evaluating impact on the marital satisfaction in employed parents with adolescent children.

- Journal of Applied Psychological Research. 2020;11(2):23–41. [Persian] <https://doi.org/10.22059/japr.2020.261219.642902>
27. Azizi A, Esmaeli R, Dehghan Manshadi SM, Esmaeli S. the effectiveness of life skills training on marital satisfaction in divorce applicant couples. Iran Journal of Nursing. 2016;29(99):22–33. [Persian] <http://dx.doi.org/10.29252/ijn.29.99.100.22>
28. Moradi Z, Sadeghi M. The impact of cognitive-behavioral family therapy on anger control and marital conflict reduction in couples referring to the police counseling centers: a single–subject study. Military Psychology. 2020;10(40):67–82. [Persian] https://jmp.ihu.ac.ir/article_205107_cb0a0e42f964b99ec5738859bd544e3a.pdf
29. Hamid N, Sayad S, Firoozi AA. Effectiveness of cognitive behavioral family therapy on family function of couples, behavioral adjustment and academic performance of their male students. Journal of Educational Psychology Studies. 2021;18(41):89–65. [Persian] <https://doi.org/10.22111/jeps.2021.6050>
30. Dibaj Froshany F, Emamipour S, Mahmodi G. Relationship between marital satisfaction and conflict tactics of parent (mothers) with academic achievement of their children (daughters). Journal of Psychological Research. 2009;1(1):57–68. https://qpr.ctb.iau.ir/article_512043_777a8e6219a15faf78cc03d47a4d1f7b.pdf
31. Abedini Mazraeh S, Afrooz G, Baghdassarians A, Tajalli P. The relationship between parity and popularity of parents' satisfaction with academic achievement in children. Med J Mashhad Uni Med Sci. 2019;61(supplment1):154–63. [Persian] <https://doi.org/10.22038/mjms.2019.13783>
32. Khojasteh Mehr R, Mombeini J, Aslani KH. A comparison of attitude toward marriage, attitude toward divorce and peer attachment of male high school students in divorced and intact families. Journal of School Psychology. 2013;2(3):57–75. [Persian] https://jsp.uma.ac.ir/article_72_9d72247f1ef79f4bd1b247e09844df95.pdf
33. Dalvand H, Rassafiani M, Bagheri H. Family centered approach: A literature the review. Journal of Modern Rehabilitation. 2014;8(1):1–9. [Persian] <https://mrj.tums.ac.ir/article-1-5092-en.pdf>
34. Zainali N, Afrooz G, Gholamali Lavasani M, Ghasemzadeh S. The effectiveness of family–based psychological intervention program on the affective disorders symptoms in adolescent children with dual career parents. Journal of psychologicalscience. 2018;17(67):351–62. [Persian] <https://psychologicalscience.ir/article-1-129-en.pdf>